

12. Кимлик Р.В. Щодо визнання неповнолітнього суб'єктом адміністративної відповідальності в Україні / Р.В. Кимлик [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.nbu.gov.ua/portal/soc\\_gum/Nashp/2009\\_4/Kumlik.pdf](http://www.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Nashp/2009_4/Kumlik.pdf).

УДК 34.07: 343.12: 346.9 (477)

## **СПІВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ І ОХОРОНА ПРАВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ»**

Риженко І.М., к.ю.н., доцент

*Херсонський державний університет*

У науковій статті розкрито поняття «правовий захист» та «правова охорона» прав суб'єктів господарювання. Надано характеристику спільним та відмінним ознакам. Наведено авторське визначення категорій «адміністративно-правова охорона прав суб'єкта господарювання» і «адміністративно-правовий захист прав суб'єкта господарювання».

*Ключові слова: адміністративно-правовий захист, охорона прав, господарська діяльність, суб'єкти господарювання, право власності.*

Рыженко И.Н. СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ «АДМИНИСТРАТИВНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА И ОХРАНА ПРАВ СУБЪЕКТОВ ХОЗЯЙСТВОВАНИЯ» / Херсонский государственный университет, Украина

В научной статье раскрыто понятие «правовая защита» и «правовая охрана» прав субъектов хозяйствования. Охарактеризованы общие и отличные признаки. Приведено авторское определение категорий «административно-правовая охрана прав субъекта хозяйствования» и «административно-правовая защита прав субъекта хозяйствования».

*Ключевые слова: административно-правовая защита, охрана прав, хозяйственная деятельность, субъекты хозяйствования, право собственности.*

Rizhenko I.N. CORRELATION OF THE CONCEPTS «ADMINISTRATIVE AND LEGAL DEFENSE AND PROTECTION OF THE ECONOMIC ENTITIES' RIGHTS» / Kherson state university, Ukraine

The complexity of scientific knowledge of "legal protection of the economic entities' rights " is determined by its versatility, diversity and presence of different aspects.

Contents of this concept covers such items as juridical guarantees, protection, protection of rights, forms of legal protection, the rights of others. These categories are used in the legislation and they regulate economic activity. However, there is no clear division of content and extent.

The result of scientific uncertainty of concept and categorical problem that is under consideration is the imperfection of legislation on entrepreneurship. Confusion in the content of such categories as legal protection of rights, protection measures, legal guarantees, social and legal protection, legal protection of the economic entities' rights determine their uncertainty in regulatory acts which are used to regulate relations in the sphere of economic activity and closely related relationships with them. Without awareness of any measures or means structure, you can not use them effectively.

In the area of economic entities' rights protection there is a great need for a comparative analysis of the categories "legal defense" and "legal protection" as follows.

Common features are shown in that fact that both "legal defense" and "legal protection" of economic entities' rights: 1) can be means of regulating social relations in the field of management, 2) have a legal character, as they have a legal form of consolidation, 3) have a normative character and extend to an indefinite number of persons, 4) they are set by the state, taken into consideration characteristics of its social policy, 5) they are guaranteed by the state (they are elements of legal guarantees), as they are provided by state including legal means, 6) they are elements of the content and parts of legality that are provided by the implementation of legal regulations, 7) they are intended to achieve the rule of law, as a public order adjusted by law.

As for the separation of these concepts, it is necessary to underline the following.

1. While comparing the concept of "legal defense" and "legal protection" of economic entities' rights, it may be noted that the "protection of right" along with other measures includes measures of legal protection, and the latter does not include the part of the rights that is regulated by law and provided in the form of legal guarantees. Thus, there is the idea of the correlation of these concepts as part of the whole and defense is part of the concept "protection".

2. Depending on the type of guarantees and forms of expression: legal defense implies the existence and implementation of specific legal guarantees such as the right to appeal against unlawful actions, the right to judicial appeal, etc., and protection of rights includes four main groups of public guarantees: economic, political, legal and psychological.

3. Depending on the form of activity: legal defense covers only legal form of the activity and the right to such actions and procedure are directly established by law, and include any other activity of government and public bodies that occurs while protecting the rights.

4. Comparing the concepts of "defense" and "protection of rights" it should be indicated that the "protection of rights" differs from "defense" as it applies not only to cases where the person rights have been violated, but acts upon adoption of other legal act, which guarantees the entrepreneur's rights.

Legal protection of rights to business exists constantly and aims to provide the effect of this right. It provides prevention, ie prevention of unlawful acts. Thus, we suggest the following definition of the categories of "legal protection of the economic entities' rights" and "Legal defense of the economic entities' rights." Legal protection of the economic entities' rights is the state of the right of lawful business activity under the control of state bodies and public authorities in order to prevent violations of the economic entities' rights, but without their intervention into the activity. Legal defense of economic entities' rights is legal means fixed in law to renew some violated rights or eliminate barriers to benefit from the statutory legal guarantees that ensure the realization of the right to economic activity.

*Key words: administrative and legal protection, civil rights, economic activities, entities, and property rights.*

Реалізація конституційно закріпленого права на господарську діяльність в Україні може бути здійснена не інакше, як за допомогою систем правових та організаційних засобів їх захисту.

Застосування засобів захисту, їх самостійне існування як окремої категорії викликає жвавий інтерес, оскільки способи захисту по суті є дієвим важелем у вирішенні багатьох проблем, що виникають, у першу чергу, між органами державної влади та суб'єктами господарювання. Вони виступають своєрідним путівником у лабіринті рішень численних проблем, пов'язаних із попередженням неминучих конфліктів при здійсненні реєстрації в якості підприємця, видачі дозволів, проведенні перевірок тощо. Таким чином, розкриття проблеми поняття адміністративно-правових способів захисту та охорони прав суб'єктів господарювання має як теоретичне, так і практичне значення.

Складність наукового пізнання «правового захисту прав суб'єкта господарювання» зумовлюється його багатогранністю, різнохарактерністю та багатоаспектністю.

Зміст цього поняття охоплює такі елементи, як юридичні гарантії, засоби захисту, охорона прав, форми правового захисту, забезпечення прав тощо. Усі ці категорії використовуються в законодавстві, що регулюють господарську діяльність. Однак чіткого розмежування обсягу та змісту їх немає.

Результатом наукової невизначеності понятійно-категоріальної проблеми, що розглядається, є недосконалість чинного законодавства про підприємництво. Плутанина у змісті таких категорій, як правовий захист прав, заходи захисту, юридичні гарантії, соціально-правовий захист, правова охорона прав суб'єктів господарювання зумовлює їх невизначеність у нормативно-правових актах, покликаних регулювати відносини у сфері господарської діяльності та тісно пов'язані з ними відносини. Без усвідомлення того, що є і з чого складаються будь-які заходи чи засоби, не можна їх ефективно застосовувати.

Так, наприклад, у ст.42 Конституції України [1] зазначено, що держава гарантує захист конкуренції у підприємницькій діяльності, захищає права споживачів. Крім того, проаналізувавши Господарський [2] та Цивільний кодекси [3], Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців» [4], Положення про Державну службу України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва [5], спостерігається фрагментарність і випадковість використання зазначених категорій.

З огляду на викладене, перш за все, необхідно здійснити теоретичний аналіз юридичних категорій: «охорона прав», «правовий захист» особи.

Звернімося до етимології слова «захист», до його загального значення. Так, згідно з Новим тлумачним словником української мови, «захист» означає охорону, заступництво, підтримку [6, 110]. У Словнику української мови зазначається, що захист – це заступництво, охорона, підтримка. Захищати – обороняти, охороняти будь-кого, будь-що від нападу, замаху, удару

ворожих, небезпечних та інших дій [7, 38, 379]. Тлумачний словник російської мови визначає захист як будь-яку річ, предмет, що приховує, охороняє, огороджує когось або щось [8, 276].

У науковій літературі теж немає однозначного підходу до визначення цих понять.

А. Сергєєв зазначає, що нарівні з широким поняттям охорони, у науці та законодавстві використовується поняття охорони у вузькому розумінні. У даному випадку воно охоплює лише ті передбачені законом заходи, що направлені на відновлення або визнання цивільних прав і захист інтересів при їх порушенні або оспорюванні. З метою запобігання термінологічній плутанині, охорону у вузькому значенні прийнято називати захистом цивільних прав [9, 266].

Б. Тихонов розглядає охорону та захист прав як специфічні способи впливу права на суспільні відносини. Він вважає, що виходячи з аналізу специфіки засобів та методів, які застосовуються у процесі здійснення охорони та захисту, було б доцільно термін «охорона» відносити лише до заходів, що застосовуються до порушення права, а термін «захист» застосовувати після правопорушення для відновлення порушеного права. На його думку, для захисту, на відміну від охорони, основним усе ж залишається метод примусу [10, 11].

Підтримує Б. Тихонова і Г. Ареф'єв, який зазначає, що поняття охорони та захисту дійсно не можна змішувати. Він також вважає, що охорона та захист відрізняються сутністю, змістом, структурою та формою їх здійснення [10, 70]. Поділяє таку точку зору й О. Іванов. Він стверджує, що охорона полягає у встановленні різних видів відповідальності за порушення цивільних прав. Однак наголошує, що способи охорони цивільних прав – це все ж заходи попереджувального, профілактичного характеру. Вони безсилі допомогти, коли порушення прав уже відбулося. Щоб надати правомочному суб'єкту можливість, незважаючи на порушення права, користуватися тим соціальним благом (об'єктом порушеного права) або хоча б аналогічним, рівним, еквівалентним благом, необхідне застосування спеціальних державних заходів – заходів захисту права [12, 43].

Заслуговує на увагу й думка В.В. Галуцька, який зазначає, що розмежування понять адміністративно-правової охорони та захисту права власності характеризуються таким: адміністративно-правова охорона – більш широке поняття, порівняно з правовим захистом; адміністративно-правовий захист – це відновлення порушеного права, а адміністративно-правова охорона направлена, перш за все, на попередження правопорушень у сфері власності, забезпечення майна та відновлення й усунення перешкод при його здійсненні засобами адміністративного права [13, 169].

З. Ромовська зазначала, що можливість захисту права і конкретне його здійснення є одним із заходів правової охорони [14, 10]. Така точка зору знайшла підтримку в юридичній літературі, зокрема, такої позиції дотримуються Г. Ареф'єв, Р. Шишка та ін.

На основі аналізу змісту охорони З. Ромовська робить висновок, що взаємозумовленість правового захисту та правової охорони полягає в тому, що, захищаючи право особи, суд тим самим здійснює охоронну функцію суспільного ладу, системи господарювання, прав інших громадян, організацій, переконуючи у соціальній цінності правомірної поведінки, справедливості та невідворотності застосування заходів державного примусу.

Найбільш повним визначенням вважаємо, що захист прав і свобод людини і громадянина – це забезпечення чи відновлення порушеного суб'єктивного права компетентними органами чи самим суб'єктом цього права шляхом застосування засобів матеріально-правового та процесуально-правового характеру [15, 539].

Як стверджував Ю.Ф. Кравченко, «правовий захист – це діяльність держави в особі її органів представницької, виконавчої та судової влади, організацій, установ та посадових осіб із забезпечення процесу реалізації особою своїх прав на користування матеріальними, політичними, соціальними та духовними благами» [16, 13].

Аналіз зазначених думок провідних вчених щодо співвідношення понять «захист прав» та «охорона прав» говорить про багатогранність та неоднозначність розуміння змісту цих понять. Тому підведемо підсумок через узагальнення поглядів. Умовно думки вчених щодо визначення понять «захист прав» та «охорона прав» можна поділити на три групи.

Представники першої групи говорять про те, що «захист» – це «охорона» у вузькому значенні слова.

Тобто, фактично йдеться про ототожнення цих двох понять. Наприклад, у А. Сергєєва [9, 266].

«Захист – це складова поняття охорони», стверджують представники другої групи. І радять термін «охорону» вживати до порушення права, а термін «захист» застосовувати після правопорушення, для відновлення порушеного права. Та наголошують, на те, що способи охорони – це заходи попереджувального, профілактичного характеру, а визначальною рисою для використання захисту є метод примусу, що носить вже відновлювальний характер. Таким чином, розглядають охорону як більш широке поняття порівняно з правовим захистом, як його складову. Зазначений підхід зокрема підтримується: Б. Тихоновим [10, с. 11, 12, 14], Г. Ареф'євим [11, 70], О. Івановим [12, 43], В.В. Галуцько [13, 169], а також іншими вітчизняними вченими.

І третя думка, – «правова охорона» і «правовий захист» – це самостійні інститути, які мають лише частковий збіг. До прихильників третьої групи можна віднести, наприклад, З. Ромовську [6] та Н. Константінову [17, 46].

На наш погляд, найбільш слушну точку зору щодо розмежування юридичних категорій «захист прав» та «охорона прав» займають вчені з другої групи. Ми підтримуємо таке їх розуміння зазначених понять та вважаємо, що воно є придатним для нашого дослідження, як найбільш загальна теорія, що потребує подальшого розвитку та наповнення новими якісними складовими.

Отже, у сфері захисту прав суб'єктів господарювання вбачається необхідність проведення порівняльного аналізу категорії «правовий захист та охорона» таким чином.

Спільні ознаки виявляються у тому, що як «правовий захист», так і «правова охорона» прав суб'єктів господарювання:

- 1) є засобами регулювання суспільних відносин у сфері господарювання;
- 2) мають юридичний характер, оскільки мають правову форму закріплення;
- 3) мають нормативний характер та поширюються на невизначену кількість осіб;
- 4) встановлюються державою, враховуючи особливості її соціальної політики;
- 5) гарантуються державою (є елементами юридичних гарантій), оскільки забезпечуються державними, у тому числі і правовими, засобами;
- 6) є елементами змісту та сторонами законності, що забезпечуються реалізацією правових приписів;
- 7) мають на меті досягнення правопорядку, як суспільного порядку врегульованого правом.

Щодо розмежування цих понять, то необхідно зазначити таке.

1. Порівнюючи поняття «правова охорона» та «правовий захист» прав суб'єктів господарювання, можна зазначити, що «охорона прав», поряд з іншими заходами, включає і заходи правового захисту, а останній не охоплює ту частину охорони прав, яка регламентована нормами права та представлена у вигляді правових гарантій. Тим самим, підтверджується думка про співвідношення цих понять як ціле і частина, що захист є складовою поняття охорони.
2. Залежно від виду гарантій і форм їх вираження: правовий захист передбачає наявність та реалізацію конкретних юридичних гарантій, наприклад, право на оскарження неправомірних дій, право на судове звернення тощо, а охорона прав включає у себе такі основні чотири групи загальних гарантій: економічні, політичні, юридичні та психологічні. Економічні умови господарської діяльності полягають у тому, щоб у суспільстві функціонували багатосуб'єктні (приватні, колективні, державні, кооперативні) власники. Це сприятиме свободі господарської діяльності, можливості на свій страх і ризик приймати рішення про використання майна, продукції, прибутків. У зв'язку з цим, шляхом створення економічних умов у нашій країні є роздержавлення і приватизація власності, демонополізація господарської діяльності. Політичні умови визначаються стабільністю і демократизацією суспільного життя в Україні. Цього можна досягти, надавши усім господарюючим суб'єктам охоронні гарантії щодо збереження їхньої власності, виключення можливостей націоналізації, експропріації. Владні

структури повинні захищати усі види власності, у тому числі інтелектуальної (винаходи, новаторство, нові методи організації), а також створювати сприятливий підприємницький клімат завдяки відповідній податковій, кредитній, митній та іншій політиці. Юридичні умови полягають у створенні нормативної бази підприємництва та його правової захищеності. Психологічні умови підприємництва полягають у створенні сприятливого клімату серед населення. Крім того, подібно до розмежування понять «захист прав» та «охорона прав», гарантії правового захисту встановлюються державою та закріплюються виключно у правових нормах, а заходи охорони прав можуть бути закріплені у різних соціальних, у тому числі і правових, нормах.

3. Залежно від форм діяльності: правовий захист охоплює тільки правову форму діяльності, і право на ці дії та порядок прямо встановлене законом і не містить у собі будь-яку іншу діяльність державних та громадських органів, що має місце при охороні прав. Наприклад, дії Всеукраїнської Громадської організації «Спілки захисту прав суб'єктів підприємництва» [18], Ради підприємців при Кабінеті Міністрів України. Охоплення згаданих заходів громадською діяльністю поняттям «правовий захист» призвело б до необґрунтованого розширення обсягу даної категорії.
4. Порівнюючи поняття «захист прав» та «охорона прав», слід вказати, що «охорона прав» відрізняється від «захисту прав» тим, що поширюється не тільки на випадки, коли права особи уже порушені, а починає діяти з моменту ухвалення того чи іншого нормативно-правового акту, у якому встановлюються гарантії прав суб'єкта господарювання.

Таким чином, права охорона права на господарську (підприємницьку) діяльність існує постійно і має на меті забезпечити дію цього права. Вона передбачає превенцію, тобто недопущення протиправних дій. Отже, пропонуємо таке визначення категорій «адміністративно-правова охорона прав суб'єкта господарювання» і «адміністративно-правовий захист прав суб'єкта господарювання». *Адміністративно-правова охорона прав суб'єкта господарювання* – стан правомірної реалізації права на господарську діяльність під контролем державних органів та громадських організацій з метою попередження порушень прав суб'єкта господарювання, але без їх втручання у діяльність. *Адміністративно-правовий захист прав суб'єкта господарювання* – це закріплені на законодавчому рівні правові засоби з відновлення порушеного права чи усунення перешкод у можливості скористатися законодавчо установленими юридичними гарантіями, що забезпечують реалізацію права на господарську діяльність.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р.: [із змінами, внесеними згідно із Законом України № 2222-IV від 8 грудня 2004 р.] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – С. 144.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40-44. – Ст. 356.
4. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обмежень: Закон України від 1 липня 2004 р. № 1952-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 51. – Ст. 553.
5. Деякі питання діяльності Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва: Указ Президента України від 30 березня 2012 р. № 237/2012 // Офіційний вісник Президента України від 04 квітня 2012 р. – № 12. – С. 32.
6. Новий тлумачний словник української мови: в 4 т. / [уклад. Яременко В.В., Сліпущко О.М.]. – К.: Аконіт, 1998. – Т. 2. – 1998. – 912 с.
7. Словник української мови. – К.: Наукова думка, 1973. – Т. 3. – 744 с.
8. Даль В.И. Толковый словарь русского языка: Современная версия. / В.И. Даль. – М.: Изд-во Эксмо, 2003. – 736 с.
9. Гражданское право: Ч. 1 / Сергеев А.П., Толстой Ю.К. – М.: Проспект, 1997. – 600 с.

10. Тихонов Б.Ю. Субъективные права советских граждан, их охрана и защита: автореф. дисс. на соиск. науч. степ. к.ю.н.: спец. 12.712 «Гражданское право и гражданский процесс» / Б.Ю. Тихонов; Всесоюзный юридический заочный институт. – М., 1972. – 22 с.
11. Арефьев Г.П. Некоторые вопросы понятия охраны субъективных прав / Г.П. Арефьев Проблемы защиты субъективных прав и советское гражданское судопроизводство. – Ярославль.: Юристъ, 1981. – 168 с.
12. Иванов О.В. Защита гражданских прав как правовой институт и как научная проблема / О.В. Иванов // Труды Иркутского ун-та: Сер. юрид. – Иркутск: Восточно-Сибирское книжное изд-во, 1967. – Вып. 8. – Ч. 3. – Т. 45. – С. 53
13. Галушко В.В. Охорона права власності: Адміністративно-правові аспекти: монографія / В.К. Шкарупа, В.В. Галушко. – Херсон: ХМД, 2008. – 348 с.
14. Ромовская З.В. Защита в советском семейном праве / З.В. Ромовская. – Л.: Издательское объединение Вища школа, 1985. – 160 с.
15. Юридична енциклопедія: енциклопедія в 6 т. / Ю.С. Шемшученко. – К.: Укр. енцикл. 1998. – Т. 2: Д-Й. – С. 539.
16. Кравченко Ю.Ф. Актуальні проблеми реформування ОВС України (організаційно-правові питання): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / Ю.Ф. Кравченко; Університет внутрішніх справ. – Харків, 1998. – 19 с.
17. Константинова Н. Поняття заходів захисту у трудовому праві / Н. Константинова // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 4. – С. 53-57.
18. Всеукраїнська Громадська організація «Спілка захисту прав суб'єктів підприємництва» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.zpsp.org.ua](http://www.zpsp.org.ua).

УДК 342.51: 346.57 (477)

## **ЦЕНТРАЛЬНІ ОРГАНИ ВИКОНАВЧОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ЇХ ПОВНОВАЖЕНЬ**

Шматова Ю.О., к.ю.н., ст. викладач

*Київський національний економічний університет ім. Вадима Гетьмана*

У даній статті висвітлено питання центральних органів виконавчої влади (далі – ЦОВВ) в умовах надзвичайних ситуацій. Зокрема, автором здійснено короткий аналіз повноважень ЦОВВ у даних умовах, а також зосереджено увагу на недоліках чинного законодавства України, що стосується їх діяльності та запропоновані шляхи їх вирішення.

*Ключові слова:* надзвичайна ситуація, система органів влади, органів місцевого самоврядування, забезпечення прав людини.

Шматова Ю.А. ЦЕНТРАЛЬНЫЕ ОРГАНЫ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В УСЛОВИЯХ ЧРЕЗВЫЧАЙНЫХ СИТУАЦИЙ: ПРОБЛЕМНЫЕ ВОПРОСЫ РЕАЛИЗАЦИИ ИХ ПОЛНОМОЧИЙ / Киевский национальный экономический университет им. Вадима Гетьмана, Украина

В данной статье отражен вопрос центральных органов исполнительной власти в условиях чрезвычайных ситуаций. В частности, автором осуществлен короткий анализ полномочий органов в данных условиях, а также сосредоточено внимание на недостатках действующего законодательства Украины, которые касаются их деятельности и предложены пути их решения.

*Ключевые слова:* чрезвычайная ситуация, система органов власти, органов местного самоуправления, обеспечение прав человека.

Shmatova Y.O. CENTRAL ORGANS OF EXECUTIVE POWER IN THE CONDITIONS OF EXTRAORDINARY SITUATIONS: PROBLEM QUESTIONS OF REALIZATION OF THEIR PLENARY POWERS / Kiev national economic university the name of Vadim Get'mana, Ukraine